

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2024-2.21>

І. І. Задоя, кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри загальноправових дисциплін
Національного університету «Одеська морська академія»

ОСОБЛИВОСТІ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

У статті досліджено сутність поняття «дисциплінарна відповідальність державного службовця» як адміністративно-правової категорії. Наведено авторське визначення поняття «дисциплінарна відповідальність державного службовця».

На підставі аналізу положень Закону України «Про державну службу», з'ясовано підстави притягнення державних службовців до дисциплінарної відповідальності.

Виокремлено та охарактеризовано особливості дисциплінарної відповідальності державних службовців порівняно з іншими видами відповідальності, що полягають у: 1) наявності спеціальної підстави притягнення до відповідальності: вчинення дисциплінарного проступку, передбаченого законодавством; 2) наявності спеціального суб'єкта, уповноваженого приймати рішення про порушення дисциплінарного провадження, накладення дисциплінарного стягнення чи закриття дисциплінарного провадження; 3) законодавчому визначенні строку притягнення до дисциплінарної відповідальності: 6 місяців з дня, коли керівник державної служби дізнався або мав дізнатися про вчинення дисциплінарного проступку або 1 рік після його вчинення або постановлення відповідної окремої ухвали суду; 4) законодавчому закріпленні процедури здійснення дисциплінарного провадження; 5) визначенні меж повноважень суб'єкта призначення щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності; 6) закріпленні обмежувального терміну проведення дисциплінарного провадження: 45 календарних днів, з можливістю його продовжити, але не більш як до 60; 7) санкційній обмеженості спеціального суб'єкта, що полягає в праві накладати на державного службовця за один дисциплінарний проступок лише один вид дисциплінарного стягнення; 8) визначенні обмежувального строку для прийняття суб'єктом призначення рішення про накладення на державного службовця дисциплінарного стягнення чи закриття дисциплінарного провадження, що складає 10 календарних днів з дня отримання пропозиції відповідної комісії або ж подання дисциплінарної комісії; 9) наданні права державному службовцю оскаржити до суду наказ (розпорядження) про накладення дисциплінарного стягнення протягом 10 календарних днів після одержання його копії; 10) встановленні обмежувального строку дії дисциплінарного стягнення: 1 рік; 11) настанні негативних наслідків: під час дії дисциплінарного стягнення (крім зауваження) заходи заохочення до державного службовця не застосовуються.

Встановлено, що застосування до державних службовців можливе лише за наявності фактичної, юридичної та процесуальної підстав.

Ключові слова: державна служба, державні службовці, службова дисципліна, дисциплінарна відповідальність державних службовців, дисциплінарний проступок, дисциплінарні стягнення.

I. I. Zadoia. Features of disciplinary responsibility of civil servants

The article explores the essence of the concept «disciplinary responsibility of a civil servant» as an administrative-legal category. The author provides a definition of the term «disciplinary responsibility of a civil servant».

Based on the analysis of the provisions of the Law of Ukraine «On civil service», the grounds for holding civil servants accountable for disciplinary responsibility are clarified.

The peculiarities of the disciplinary responsibility of civil servants compared to other types of responsibility are highlighted and characterized, which include: 1) the existence of a specific ground for liability: the commitment of a disciplinary offense stipulated by law; 2) the presence of a special subject authorized to make decisions on initiating disciplinary proceedings, imposing disciplinary sanctions, or closing disciplinary proceedings; 3) the legislative determination of the period for holding a civil servant liable: 6 months from the day the head of the civil service learned or should have learned about the commitment of a disciplinary offense, or 1 year after its commitment or issuance of a corresponding separate court ruling; 4) the legislative establishment of the procedure for conducting disciplinary proceedings; 5) the determination of the limits of the appointing authority's powers regarding disciplinary responsibility; 6) the establishment of a restrictive term for conducting disciplinary proceedings: 45 calendar days, with the possibility of extension, but not more than up to 60 days; 7) the sanctioning limitation of the special subject, which entails the right to impose only one type of disciplinary sanction on a civil servant for one disciplinary offense; 8) the determination of a restrictive term for the appointing authority to decide on imposing a disciplinary sanction or closing disciplinary proceedings, which is 10 calendar days from the day of receiving the proposal of the relevant commission or submission of the disciplinary commission; 9) the provision of the right to the civil servant to appeal the order (decree) on imposing a disciplinary sanction in court within 10 calendar days after receiving its copy; 10) the establishment of a restrictive term for the validity of a disciplinary sanction: 1 year; 11) the occurrence of negative consequences: during the validity of the disciplinary sanction (except for a remark), incentive measures are not applied to the civil servant.

It is established that applying disciplinary sanctions to civil servants is possible only with the existence of factual, legal, and procedural grounds.

Key words: civil service, civil servants, service discipline, disciplinary responsibility of civil servants, disciplinary offense, disciplinary sanctions.

© І. І. Задоя, 2024

Постановка проблеми. Українська держава зараз переживає дуже нелегкі часи, але не зупиняється у своєму розвитку. Відомо, що будь-які трансформації, які відбуваються в державі, залежать від ефективної діяльності адміністративного апарату, що представлений насамперед інститутом державної служби в особі державних службовців.

Державні службовці під час проходження державної служби зобов'язані дотримуватися законодавства, що регламентує їхню діяльність, діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, а також сумлінно виконувати свої службові обов'язки в інтересах держави і суспільства.

Порушення законодавства з боку державних службовців є підставою для притягнення їх до відповідальності: дисциплінарної, адміністративної, кримінальної та матеріальної.

Відомий дослідник державної служби та бюрократії М. Вебер свого часу зазначав, що державні службовці перш за все мають розплачуватися за наслідки своїх дій, незалежно від своїх мотивів та намірів, які вже мають похідне значення та характер. Якщо внаслідок дій державного службовця, наголошував М. Вебер, буде заподіяно шкоду його країні та страждання мешканцям, то він не може і не має права перекладати відповідальність на когось іншого, навіть якщо на його виправдання вказують суто шляхетні мотиви [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання окремих аспектів проходження державної служби, в тому числі дисциплінарної відповідальності державних службовців, неодноразово ставали предметом наукових досліджень вітчизняних вчених: В. Б. Авер'янова, Л. Р. Білої-Тіунової, Ю. П. Битяка, І. О. Каргузової, С. В. Кивалова, Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова, Л. М. Корнути, О. В. Кузьменко, Н. Р. Нижник, О. Д. Новак та ін.

Враховуючи те, що останнім часом законодавство про державну службу докорінно змінилось і продовжує змінюватись, виникла необхідність у здійсненні цього дослідження.

Метою статті є дослідження дисциплінарної відповідальності державних службовців як адміністративно-правової категорії, виокремлення та характеристика її особливостей, у порівнянні з іншими видами відповідальності державних службовців, а також з'ясування підстав притягнення державних службовців до дисциплінарної відповідальності.

Результати дослідження. Особливим видом відповідальності державних службовців є дисциплінарна відповідальність, оскільки, по-перше, дисциплінарні проступки є найбільш поширеними правопорушеннями державних службовців, по-друге, спрощена форма притягнення до відповідальності; по-третє, реалізується у порядку службового підпорядкування; по-четверте, службовці спеціалізованих видів державної служби несуть дисциплінарну відповідальність згідно зі спеціальними законами [2, с. 161].

Дослідження особливостей дисциплінарної відповідальності державних службовців потребує насамперед з'ясування сутності поняття «дисциплінарна відповідальність». У даному випадку ключовими є категорії «дисципліна», що вказує на особливості цього виду відповідальності і «відповідальність».

В юридичній енциклопедії дисципліну (лат. discipline – навчання, виховання, порядок) визначено як точне, своєчасне і неухильне дотримання встановлених правовими та іншими соціальними нормами правил поведінки у державному і суспільному житті. Зазначено, що дисципліна спрямована на впорядкованість і узгодженість суспільних відносин та є необхідною умовою ефективного функціонування суспільства і держави, досягнення поставленої мети у діяльності органів державної влади та їх посадових осіб, підприємств, установ і організацій, а також громадян [3].

В юридичній літературі виокремлюють декілька видів дисципліни, в тому числі і службу. В рамках дослідження дисциплінарної відповідальності державних службовців, нас цікавить саме службова дисципліна, бо саме вона має прояв на державній службі.

Юридична енциклопедія також визначає поняття «відповідальність» як закріплений у законодавстві й забезпечуваний державою юридичний обов'язок правопорушника зазнати примусового позбавлення певних цінностей, що належали йому [4, с. 689].

Отже, з вище наведених визначень випливає, що дисциплінарна відповідальність – це відповідальність за порушення дисципліни, в даному випадку службової.

Якщо звернутися до наукових праць, то науковці висловлюють різні позиції щодо розуміння правової сутності дисциплінарної відповідальності.

Так, В. Б. Авер'янов визначив дисциплінарну відповідальність державних службовців як сукупність адміністративно-правових відносин, що виникають у зв'язку з накладенням на державних службовців передбачених законодавством дисциплінарних стягнень за порушення ними службової дисципліни [5, с. 222].

Як «врегульовані нормами права відносини між державою, в особі її компетентних органів і посадових осіб, та державними службовцями, що виникають на підставі вчинення ними службових правопорушень і виражені в застосуванні до винних осіб заходів державного примусу, а також характеризуються засудженням правопорушника та протиправного діяння з боку держави та суспільства з метою попередження та недопущення в майбутньому інших правопорушень» розуміє дисциплінарну відповідальність Т. О. Коломоєць [6, с. 142].

Як застосування до державних службовців, які вчинили дисциплінарний проступок, визначеного законодавством дисциплінарного стягнення з метою запобігання та недопущення вчинення ними таких проступків у майбутньому, розглядає дисциплінарну відповідальність колектив авторів практичного посібника для керівників служб управління персоналом [7, с. 8–9].

Як застосування до особи, яка здійснила порушення службової дисципліни, певних дисциплінарних стягнень, визначає дисциплінарну відповідальність державного службовця С. Г. Стеценко [2, с. 161].

Досить цікавим є визначення дисциплінарної відповідальності державних службовців, як сукупності адміністративно-правових відносин, що виникають у зв'язку з накладенням на державних службовців передбачених законодавством спеціальних дисциплінарних стягнень за порушення ними службової дисципліни [8, с. 129].

В своєму дисертаційному дослідженні, яке присвячено дисциплінарній відповідальності державних службовців, І. О. Картузова визначає поняття дисциплінарної відповідальності державних службовців, як зазнавання державним службовцем позбавлень і обмежень особистого чи майнового характеру за здійснення дисциплінарного проступку або іншого порушення, за яке, згідно з законом, передбачається застосування заходів дисциплінарної відповідальності уповноваженими на те суб'єктами [9, с. 9].

Як міру покарання, що застосовується до державного службовця за невиконання чи неналежне виконання службових обов'язків, перевищення своїх повноважень, порушення обмежень, пов'язаних з проходженням державної служби і регулюється нормами трудового та адміністративного права, розглядає дисциплінарну відповідальність державних службовців Л. М. Корнута [10, с. 88].

Отже, науковці наводять досить різноманітні визначення дисциплінарної відповідальності.

Досліджуючи дисциплінарну відповідальність державного службовця, необхідно зауважити, що на законодавчому рівні її поняття не визначено. Проте, аналізуючи положення ч. 1 ст. 64 Закону України «Про державну службу» (далі – Закон або Закон України «Про державну службу»), можна дійти висновку, що дисциплінарна відповідальність державного службовця – це вид відповідальності, до якої притягається державний службовець за невиконання або неналежне виконання посадових обов'язків, визначених законодавством у сфері державної служби, посадовою інструкцією, а також за порушення правил етичної поведінки та інше порушення службової дисципліни.

Таким чином законодавець окреслив *підстави дисциплінарної відповідальності* державних службовців, які умовно можна поділити на групи:

1) *невиконання або неналежне виконання посадових обов'язків, визначених законодавством у сфері державної служби та положеннях про структурні підрозділи державних органів, посадових інструкцій*, затверджених керівниками державної служби в цих органах, та контракті про проходження державної служби (у разі укладення). Так, відповідно до ч. 1 ст. 7 Закону державний службовець зобов'язаний: дотримуватися Конституції та законів України, діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України; дотримуватися принципів державної служби та правил етичної поведінки; поважати гідність людини, не допускати порушення прав і свобод людини та громадянина; з повагою ставитися до державних символів України; обов'язково використовувати державну мову під час виконання своїх посадових обов'язків, не допускати дискримінацію державної мови і протидіяти можливим спробам її дискримінації; забезпечувати в межах наданих повноважень ефективне виконання завдань і функцій державних органів; сумлінно і професійно виконувати свої посадові обов'язки та умови контракту про проходження державної служби (у разі укладення); виконувати рішення державних органів, накази (розпорядження), доручення керівників; додержуватися вимог законодавства у сфері запобігання і протидії корупції; запобігати виникненню реального, потенційного конфлікту інтересів під час проходження державної служби; постійно підвищувати рівень своєї професійної компетентності та удосконалювати організацію службової діяльності; зберігати державну таємницю та персональні дані осіб, що стали йому відомі у зв'язку з виконанням посадових обов'язків, а також іншу інформацію, яка відповідно до закону не підлягає розголошенню; надавати публічну інформацію в межах, визначених законом [11].

2) *порушення правил етичної поведінки*, закріплених в загальних правилах етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, затверджених наказом національного агентства України з питань державної служби від 5 серпня 2016 року № 158 (у редакції наказу від 28 квітня 2021 року № 72-21) [12].

Принагідно зауважимо, що спеціальне правове регулювання етичної поведінки державних службовців пов'язане з тим, що така поведінка має відповідати не лише приписам Конституції та положенням чинного законодавства про державну службу, а й нормам та принципам етики та моралі. При цьому, правові норми, що закріплюють правила етичної поведінки, не просто ґрунтуються на загальноприйнятій суспільством моралі, а й конкретизують її вимоги, у відповідності до специфіки службової діяльності [13, с. 58].

3) *інше порушення службової дисципліни*. Службова дисципліна визначається ч. 1 ст. 2 Закону України «Про державну службу», як неухильне додержання державними службовцями Присяги державного службовця, та сумлінне виконання службових обов'язків і правил внутрішнього службового розпорядку.

Дотримання державними службовцями службової дисципліни має важливе значення, оскільки це впливає на ефективне функціонування державних органів та практичне виконання завдань і функцій держави.

Саме тому, крім загальних обов'язків, на державного службовця покладаються обов'язки щодо додержання службової дисципліни, що полягають у: недопущенні вчинків, несумісних із статусом державного службовця; виявленні високого рівня культури, професіоналізму, витримки і тактовності, поваги до громадян, керівництва та інших державних службовців; дбайливе ставлення до державного майна та інших публічних ресурсів (ч. 1 ст. 62 Закону).

Складовою службової дисципліни є дотримання правил внутрішнього службового розпорядку, які розробляються в державному органі на підставі Типових правил внутрішнього службового розпорядку, затв. наказом Національного агентства України з питань державної служби від 3 березня 2016 року № 50 і визначають загальні положення щодо організації внутрішнього службового розпорядку органу державної влади, режим роботи, умови перебування державних службовців в органі державної влади у вихідні, святкові, неробочі дні і після закінчення робочого часу та шляхи забезпечення раціонального використання робочого часу державних службовців [14].

Разом з тим, вже в ч. 2 ст. 65 Закону України «Про державну службу» чітко передбачено перелік дисциплінарних проступків, що є підставами для притягнення державного службовця до дисциплінарної відповідальності: 1) порушення Присяги державного службовця; 2) порушення правил етичної поведінки державних службовців; 3) вияв неповаги до держави, державних символів України, Українського народу; 4) дії, що шкодять авторитету державної служби; 5) невиконання або неналежне виконання посадових обов'язків, актів органів державної влади, наказів (розпоряджень) та доручень керівників, прийнятих у межах їхніх повноважень; 6) недотримання правил внутрішнього службового розпорядку; 7) перевищення службових повноважень, якщо воно не містить складу кримінального або адміністративного правопорушення; 8) невиконання вимог щодо політичної неупередженості державного службовця; 9) використання повноважень в особистих (приватних) інтересах або в неправомірних особистих інтересах інших осіб; 9-1) порушення вимог Закону України «Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів)» у частині подання, дотримання строків подання декларації про контакти державним службовцем, який займає посаду державної служби категорії «А» або «Б»; 10) подання під час вступу на державну службу недостовірної інформації про обставини, що перешкоджають реалізації права на державну службу, а також неподання необхідної інформації про такі обставини, що виникли під час проходження служби; 11) неповідомлення керівнику державної служби про виникнення відносин прямої підпорядкованості між державним службовцем та близькими особами у 15-денний строк з дня їх виникнення; 12) прогул державного службовця (у тому числі відсутність на службі більше трьох годин протягом робочого дня) без поважних причин; 13) поява державного службовця на службі в нетверезому стані, у стані наркотичного або токсичного сп'яніння; 14) прийняття державним службовцем необґрунтованого рішення, що спричинило порушення цілісності державного або комунального майна, незаконне їх використання або інше заподіяння шкоди державному чи комунальному майну, якщо такі дії не містять складу кримінального або адміністративного правопорушення; 15) прийняття державним службовцем рішення, що суперечить закону або висновкам щодо застосування відповідної норми права, викладеним у постановках Верховного Суду, щодо якого судом винесено окрему ухвалу [11].

Принагідно зауважимо, що закріплення в Законі України «Про державну службу» 2015 року такого виду відповідальності, як дисциплінарна і визначення переліку підстав притягнення державних службовців до неї беззаперечно є позитивною динамікою у розвитку законодавства про державну службу, оскільки Закон України «Про державну службу» 1993 року не закріплював вичерпного переліку таких підстав та стягнень, оскільки у вони, у переважній більшості, передбачалися трудовим законодавством [15].

Дисциплінарна відповідальність державних службовців, як особливий вид відповідальності на державній службі, характеризується певними *особливостями*:

– підставою такої відповідальності є вчинення дисциплінарного проступку, передбаченого законодавством. Під дисциплінарним проступком Закон розуміє протиправну винну дію або бездіяльність чи прийняття рішення, що полягає у невиконанні або неналежному виконанні державним службовцем своїх посадових обов'язків та інших вимог, встановлених нормативно-правовими актами, за яке до державного службовця може бути застосоване дисциплінарне стягнення;

– рішення про порушення дисциплінарного провадження, накладення дисциплінарного стягнення чи закриття дисциплінарного провадження приймає спеціальний суб'єкт: міністр – стосовно державного секретаря відповідного міністерства та суб'єкт призначення – стосовно інших державних службовців;

– строк притягнення до дисциплінарної відповідальності визначено законодавством. Так, державного службовця може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності, якщо не минуло шість місяців з дня, коли керівник державної служби дізнався або мав дізнатися про вчинення дисциплінарного проступку, не враховуючи час тимчасової непрацездатності державного службовця чи перебування його у відпустці, або якщо не минув один рік після його вчинення або постановлення відповідної окремої ухвали суду [11];

– чітка процедура здійснення дисциплінарних проваджень стосовно державних службовців, яка закріплена у Порядку здійснення дисциплінарного провадження, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 4 грудня 2019 року № 1039 [16];

– межі повноважень суб'єкта призначення щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності чітко встановлені законодавчими нормами [7, 8–9]; Так, суб'єкт призначення, під час визначення виду дисциплінарного стягнення, зобов'язаний врахувати низку факторів: характер проступку, обставини, за яких він був вчинений, обставини, що пом'якшують чи обтяжують відповідальність, результати оцінювання службової діяльності державного службовця, наявність заохочень, стягнень та його ставлення до служби;

– обмежувальний термін проведення дисциплінарного провадження, що не може перевищувати 45 календарних днів. Хоча за потреби зазначений строк може бути продовжений, але не більш як до 60 календарних днів [16].

– за такий проступок законодавством передбачено застосування одного з видів дисциплінарних стягнень: 1) зауваження; 2) догана; 3) попередження про неповну службову відповідність; 4) звільнення з посади державної служби;

– за один дисциплінарний проступок може бути накладено лише одне стягнення;

– рішення про накладення на державного службовця дисциплінарного стягнення чи закриття дисциплінарного провадження приймається суб'єктом призначення протягом 10 календарних днів з дня отримання пропозиції відповідної комісії або ж подання дисциплінарної комісії та оформляється наказом (розпорядженням). За виключенням такого виду стягнення, як зауваження;

– державний службовець, на якого накладене дисциплінарне стягнення, може його оскаржити до суду протягом 10 календарних днів після одержання копії наказу (розпорядження) про накладення дисциплінарного стягнення;

– протягом строку дії дисциплінарного стягнення (крім зауваження) заходи заохочення до державного службовця не застосовуються;

– зняття дисциплінарного стягнення до закінчення року, протягом якого воно було накладено у випадку, коли державний службовець не вчинив нового порушення і виявив себе сумлінним службовцем, але не раніше ніж через шість місяців з дня накладення стягнення.

Ще однією особливістю дисциплінарної відповідальності є те, що її застосування до державних службовців можливе лише за наявності фактичної, юридичної та процесуальної підстав [17, с. 16].

Висновки. Вищевикладене дає нам підстави стверджувати, що дисциплінарна відповідальність є особливим видом юридичної відповідальності, що застосовується до державних службовців спеціальним суб'єктом, за вчинення ними дисциплінарного проступку, характеризується специфічним та чітким механізмом реалізації та полягає у застосуванні до державних службовців закріплених законодавством санкцій: дисциплінарних стягнень, що полягають у зобов'язанні державних службовців зазнати певних обмежень особистого, матеріального чи організаційного характеру.

Список використаних джерел:

1. Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика. Переклад з німецької, післямова та коментарі О. Погорілого. Київ, 1998. URL: <http://litopys.org.ua/weber/wbs.htm>
2. Стеценко С.Г. Адміністративне право України: навч. посібн. К.: Атіка, 2007. 624 с.
3. Юридична енциклопедія: в 6 т. / за ред. Ю.С. Шемшученка. К.: «Укр. енцикл.», 1998. URL: <http://leksika.com.ua/16360117/legal/distsiplina>
4. Юридична енциклопедія: в 6 т. / за ред. Ю.С. Шемшученка. К.: «Укр. енцикл.», 1998. Т. 1: «А–Г», Т. 2: «Д–Й». 696 с.
5. Авер'янов В.Б. Державна служба: організаційно-правові основи і шляхи розвитку / за заг. ред. В.Б. Авер'янова. К.: Вид. дім «Ін-Юре», 1999. 272 с.
6. Коломоєць Т.О. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник / Т.О. Коломоєць. К.: Юрінком Інтер, 2011. 576 с.
7. Дисциплінарна відповідальність державних службовців: практичний посібник для керівників служб управління персоналом: М. Канавець (кер. авт. колективу), Ю. Лихач, С. Іголкін та ін. К.: Центр адаптації державної служби до стандартів Європейського союзу, 2017. 68 с.
8. Галуцько В.В., Курило В.І., Короєд С.О. та ін. Адміністративне право України. Т.1. Загальне адміністративне право: навчальний посібник / за ред. проф. В.В. Галуцька. Херсон: Грінь Д.С., 2015. 272 с.
9. Картузова І.О. Дисциплінарна відповідальність державних службовців: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; банківське право»; Одеська державна юридична академія. Одеса, 1999. 20 с.
10. Корнута Л.М. Дисциплінарна відповідальність державного службовця в Україні: теоретичний та практичний аспекти. *Актуальні проблеми держави і права*. Вип. 62. 2011. С. 84-90.
11. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 р. № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#n669>
12. Загальні правила етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, затв. наказом Національного агентства України з питань державної служби 5 серпня 2016 р. № 158 (у редакції наказу від 28 квітня 2021 р. № 72-21). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1203-16#Text>
13. Даниленко Ю.С. Правила етичної поведінки державних службовців: поняття і сутність. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. Вип. 2. 2019. С. 54-63.
14. Типові правила внутрішнього службового розпорядку, затв. наказом Національного агентства України з питань державної служби від 3 березня 2016 р. № 50. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0457-16#Text>
15. Про державну службу: Закон України від 16 грудня 1993 р. № 3723-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3723-12#o320>
16. Порядок здійснення дисциплінарного провадження, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 4 грудня 2019 р. № 1039. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1039-2019-%D0%BF#Text>
17. Корнута Л.М. Дисциплінарна відповідальність державного службовця в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право»; Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2013. 23 с.